

Dr. Kovássy Zoltán

Egy kortárs naplója 1849–50-ből

Szeghi Kiss László Miskolcon és Szendrőn élte át a történelmi eseményeket, amelyeket gubacstintával írt naplóban rögzített. Ezekből a sorokból meglevencedik Miskolc és az északi országhatár között fekvő Szendrő egykori élete, a társadalmi és közéleti, harci események, árvizek, tűzvész, az országot megrázó „kolerázadás”, a követválasztások változatos kora.

Szendrő az 1600-as évek elején gyakran volt vármegyei székhely is, ahol a törökök betöréseivel szemben Borsod vármegye törvényhatósága oltalmat kapott. Az egykor oly hatalmas szendrői vár (mondhatjuk azt is, hogy erődrendszer) ma már csak a régi képekről ismert. Évtizedekkel ezelőtt széthordták köveit. Napjainkban csak az alsóvár boltozatos kapuja, s mellette egy épületrész, melynek szobájában II. Rákóczi Ferenc tanácskozott, valamint a református templom tornyának használt bástya őrzi a múlt tárgyi emlékeit.

A XIX. század első évtizedei súlyos megpróbáltatásokat jelentettek a szendrőieknek. Pusztított a himlő, nagy volt a gyermekhalandóság, tífusz tizedelte a lakosságot. A természeti csapások — főként a folyók megújuló áradásai és a gyakori tűzvész — a szabadságharcot követő években megismétlődtek, s mindezt 1855-ben kolerajárvány súlyosbította. A napló több részlete megörökíti ezeket az eseményeket, s írója a gazdasági hátteret is megvilágítja. Gyakran említi Szendrő földesurainak, a Csákyaknak nevét s bár nem bírál, a feljegyzett adatok helyette is beszélnek.

Szeghi Kiss László jellemének alakulására is fényt derítenek a napló lapjai. A kisbirtokos megyei tisztviselő kezdetben saját családi ügyeivel, jövedelmének alakulásával, követeléseinek behajtásával foglalkozik, de fokozatosan átértézte a reformkor eszméit, s 1848/49-ben már Borsod vármegye Kossuth-párti főszámvevői tisztét vállalta. Politikai szemléletének kialakításában nyilvánvalóan sokat számított a megye kiemelkedő fiaival: *Palóczy Lászlóval* és *Szemere Bertalannal* való barátsága, melyről a napló sok érdekes adatot tartalmaz. A követválasztásokról készített feljegyzések kezdetben riportszerű beszámolóként, később már éles kritikaként jelentkeznek.

Szeghi Kiss Lászlónak két fia volt, *Gyula* és *Lajos*, mindketten honvédtisztek 1848/49-ben. Adataik:

Szeghi Kiss Gyula 1823. szeptember 28-án született.

1848. október: *őrmester* a 29. honvéd zászlóaljnál,

1848. december: *hadnagy*,

1849. július: *főhadnagy*.

Szeghi Kiss Lajos 1825. január 18-án született.

1848. okt. 27-én a 22. honvéd zászlóaljnál szolgál.

1848. nov. 10.: átment az aradi tüzérséghez.

1848. december: *őrmester*,

1849. július: *főhadnagy*.

Szeghi Kiss Lászlónét (szül. Paulikovics Mária) Szendrőn temették el, a templom kriptájába, a napló szerint a gróf Csákyak sírja mellé. 1825. május 31-én, gyermekágyi lázban halt meg 22 éves korában. 1980-ban Kántor Lászlóné (aki Szendrőn volt könyvtáros) fedezte fel a katolikus templom tatarozásakor a kriptát és sikerült lefényképeznie a felíratot a kriptában. Mint írja, látszott az ércokporsó.

Azt, hogy Szeghi Kiss László pontosan mikor halt meg, nem tudom, de a napló 1863 végén befejeződik és az írás már alig olvasható.

A 37x23 cm nagyságú, 296 oldalas napló első éveiben még latinul róttá sorait, majd 1816-tól már csak magyar szöveget olvashatunk. Az éveket hangulatosan vezeti be.

A reformkor szabadelvű polgárának értékelésével rögzítette a megye és Miskolc városa kulturális, politikai, társadalmi, hadtörténelmi eseményeit, és ezek kapcsán az ország közvéleményének hangulatát is. Most ebből a naplóból hozok nyilvánosságra részleteket, melyek a világsi fegyverletételt megelőző, majd a szabadságharc bukását követő hónapok történetét, a kortárs észleleteivel és kritikájával rögzítették. Különösen vonatkozik ez az egy időben nagy hullámokat vert Görgey-vitára, melyet Szeghi Kiss László (a mai legmodernebb történelem-szemlélettel) már akkor helyesen látott.

Nézzük, mit olvashatunk a naplóban!

1849:

„június 28-án estvéli 7 óra tájban 7 Muszka egy káplárral be jöttek Miskolczba annak kijelentésével, hogy ők nem harcolni, hanem békességet, csendességet eszközölni jöttek, kiket igen sokan körül vettek ugyan, de őket senki sem bántván, amint be jöttek, a szerint mentek ki a Városbul, de ezen nap a Megye házáru, és a Város házáru a Magyar Zászlók is be huzattak.”

(...)

„6-ik Juliusban Mijarovics János ügyvéd, Hirt nevezetű minoritát s másokat katonák között, a Megye Házához fel kísértettek, mivel az Osztrák ellen, és különösen a Császár ellen beszéltek volna, ellenek az a vád tétetett, később kezességre kibocsájtattak.

És ha bár számosan voltak, kik kezességet vállaltak Mijarovics János hites ügyvédért, és Hendel nevezetű kalaposért s többekért, ezeket vasba kísérték gyalog katonák között Pest fele.”

„Miután Kossuth 10-ik Augustusban a teljes katonai hatalmat Dictatori Czímmel Görgei Arthur Fő Vezérnek által adván, s a Magyar Tábort Arad mellett egészen rábízattván, a Táborbul el távozott, Görgei pedig, Rüdiger Cári Fő Tábornoknak 13. Augustusban magát és az egész Magyar Tábort neki által adta, és ennek példáját a többi Magyar Fő Tábornokok és Vezérek is követve fegyvereiket le rakták.”

Feljegyzi a naplóíró, hogy szeptember 2-án, miután a cári seregek lassan kivonulnak az országból, „... ezek helyét a császári katonaság foglalta el, hogy pedig jövődre nézve miképen fejlődnek ki Szegény Magyar hazánknak körülményei, jelenleg sűrű homályban fekszik, s csak a reménység nyújt némi megnyugvást, hogy a Mennyei Felség nem engedendi meg Magyar Ország végső elenyészését.”

„Meg jegyzésre méltó, hogy miután a Magyar, vagyis Kossuth féle Banknották összeszedetni, és beadatni rendeltettek, azok mennyisége általam összeszámíttatván, a Miskolczon be adattak Száma volt 2838 darab 100-as, 18713 d. 10-es (stb.), mind ezek összesen tettek: 763268/45 pengő pénzben, Nehézségek 225 font 30 lat.”

„A Katonai Ostrom állapot, és a Magyar nép nagy szorongatása, s nyomatása világosan ki tetszett a November 17-ik napján véghez vitt Császári parancsolat rendelvénye szerint, ugyan is azon napnak reggeli 10–11 óra között a Miskolcz Városi Őrház, vagyis úgy nevezett Bacter ház előtt nagy tűz rakattatott, és a Szegénységtül, sőt bárkitül is beszedett Magyar vagy is Kossuth féle Banknották, miután a hely egy csapat gyalogság, és egy csapat lovas katonaság által körülvétetett, az összeszedett 2 ferszlágban be rakatva lévén, azok a bentfekvő Császári Könnyű

Lovas katonaság Ezredese G. Alberti jelen létében a tűzbe vettek, meg égettettek. Nézők minél kevesebben voltak, mert vértett Szíve mindennek, és sok átkok szórattak el az egészen ki-tüntetett zsarnokság, és erőszak eljárás alatt, ugyanis illy nagy csapást tenni egy egész ország lakossain, meg foghatatlan bosszuállás, s sok leg ártatlanabb ember tönkre tétetett ez által. Nekem magamnak 55 Banknotta vagy is ugyan annyi ezüst forintom semmisítetett meg, és még csak reménység sem sugárzik, hogy csak valami részben is ki pótolatnék a veszteség.”

„Egyéberánt miután tökéletesen be bizonyult, hogy Görgei Világos vár mellett az ott összejött Magyar honvédeket az oroszoknak fel adta, ha bár az igen erős Komárom Várban Klapka tábornok még darab ideig tartotta magát, mindazon által September vége fele alkudozás után fel adta a császáriaknak, az feltételek közé tartozott, hogy Klapka Fő Tábornok és az egész komáromi vár őrizet szabadon mehessen ki, a tiszték fegyvereiket megkapván és azok szabadon hordatván. Görgei most szedi gyümölcsét árulásának Klagenfurtban csendesen lakozván 10 ezer forint évi fizetéssel.”

„Meg említésre méltó az is, hogy miután az Osztrák minden Táborai a honvédek által semmivé tettek, s már majd Bécsig voltak a Magyar táborok, ezek a rájött cári seregnek, melly 260 ezerre tétetik, kiket a Burkusok is mintegy 50 ezerrel szaporítottak, könnyen meg nem felelhettek, azonban ha a Magyar fővezérek között egyezség lett volna, ha Görgei a Kormányzó Elnök rendeletjeinek, mi szerint Görgeinek jóval előbb kellett volna Arad körül egyesülni a Bem és Dembinszki Táborával, eleget tett volna, még hosszabb ideig tarthatott volna a háborúskodás, de Görgei cselszövényei oda vitték, hogy ő táborát mintegy akarattal körülvétesse a cári és császári seregekkel, sem Bemmel, sem Dembinszkivel nem egyesült és így egy ember veszteség nélkül Világos váránál a harc és háború gyalázatosan bérekesztetett, s Görgei az aradi, és egyéb helyeken és várban lévő hadi Tiszteket is felszólította a feladásra, s ha bár nehezen lehet hinni, hogy az oroszok a magyarok által le győzettek volna, legalább olly egyeség mellett lehetett volna a feladást tenni, mint Klapka végzette

azt Komáromban, hogy minden tiszték és honvédek szabadon mehessenek haza.”

„Azonban nem így mentek a dolgok Haynau Osztrák Fő Tábornok és Császári Katonai Rögtön Ítéző Szék Elnöke és Fő Biztos előtt. Ugyanis a pesti német újság szerint, volt Magyar Országai Minister Elnök Gróf Battyáni Lajos a szokott helyen agyonlötvetett, az október elejétől szóló Pesti Német Újság szerint az Aradi Várba fogva volt Magyar Fő Tábornokok pedig, úgy mint Ittebey Kiss Ernő, G. Véchej, Damianich, Knezich, Pöltenberg, Nagy Sándor, összesen 13 Tábornok részint ott helybe főbelötvettek, részint felakasztattak, melynek híre igen nagy levertséget, elkeseredést s fájdalmat okozott minden igaz magyar szívében.”

„Hogy pedig jövendőre nézve miképen fejlődnek ki Szegény Magyar Hazánkknak körülményei, jelenleg sűrű homályban fekszik.”

„Illy merő bizonytalanságokban, kellemetlen, és kedvtelen állapotban köszönt be Szegény Magyar Országgra, és így Borsod Vármegyére nézve is *az 1850-ik év.*”

(...)

„Az Al Ispányi hivatal is meg szűnt, és lettek Köz Igazgatási Fő és Al Szolgabírák, valamint 5. törvénykezési Fő Szolgabírák, és eképen az egész Megyei Szervezet egy csapással meg szüntettette. Szomorú csapás valóban a Megyékre, de az erő a hatalom, és Katonai Sujtó Ostrom állapot az egész országban mind ezeket életbe léptette. A Jó Isten tudja mi léssen még Szegény hazánkkal.”

A volt honvédtiszték császári hadseregbe történt besorozásával, így fiaival kapcsolatban is, a következőket jegyezte fel a naplóíró:

„Így folyt le valóban szomorú és keserves módon a Szülőkre és rokonokra ezen ujobbi ujonczozás, katonai vizsgálatok miatt az egész farsang anélkül, hogy csak egy táncz multság is lett volna. Valóban szép jellemet mutattak és bizonyítottak a Nők, mert vagy két ízben öszve jöttek ugyan is sok katonatiszték a táncz teremben, de sem leányok, sem asszonyok nem jelentek meg, fájlalván sorsokat az Iffiaknak, kiknek egymásutáni szigorú üldöztetése mély sebeket ejtett Női szíveken.”

(...)

„25. Novemberben ismét levél érkezett, hogy Kerületi Fő Ispányok az egész Országban csak 5-en lésznek, nevezetesen a Pesti, Sopronyi, Pozsonyi, Nagy Váradi és Kassai kerületekben. Vajha mi lett szegény Magyar Országbul, tehát az öt Fő Ispány fogja képviselni a Mágnásokat? Hanem mire jutottunk!”

(...)

„Szomorú és keserves fájdalmas az az eset is, hogy a Megyeháza jelenleg kaszárnya lett, ugyan is Decemberben 18-án kezdődvén a katona ujoncozás, a Gyűlésekre szolgált terem is és hivatalos szobák katona állításra és laktanyává fordítottatott, a régi szép rendszereknek nyoma sincs, sőt még az 1848, 1849-iki bizotmányi ülések Jegyző könyvei is bé szedettek. Illy változékony kormányzat, illy el keseredés mit foghat még szülni csak a Jó Isten tudja, mert mind ez ideig tartaték ostromállapot, és felállítván az úgy nevezett Császári Királyi Csendőrök, Szegény Magyar hazánk, úgy körül van hálózva a Német Minisztérium embereivel, hogy ez mozdulni sem tud, sem pénze nincs, sem fegyvere, mind untalan bé szedetni rendelik. Bár a Jó Isten megfordítaná ez állapotot.”

„Illy búsan, illy elkeseredett ki nézéssel lépett be az 1851-ik esztendő, mellynek elején, nevezetesen pedig egész Januárius és Február havában igen szép napok voltak, de köz multság nem tartatott, ha bár néhány ízben, főképen az itt létező Ezredes G. Alberti igyekezett a jó kedvet helyre állítani, a Szép Nemek dicséretére légyen mondvá, közülük csak igen kevesen jelentek az erőltetett Multságokban, a nép le veretve, el csüggedve, és el keseredve, csak maga köréhez csatlakozott, s kerülte a mulató helyeket.”

Befejezésül ugorjunk át néhány évet és a napló utolsó mondatával, melyet az 1863. évi lengyel forradalom alkalmával jegyzett fel Szeghi Kiss László, zárjuk le a felelevenített múltat.

„Szinte hogy Magyar Ország mikor szabadul fel az Osztrák szerfeletti nyomorgatásából!”

Ezzel a mondattal zárult le a naplóíró élete is.